

OCENE IN POROČILA

Pariška komuna 1871—1971. Institut za savremenu istoriju in Izdavačko preduzeće Rad, Beograd 1971, 1647 strani.

Zavedam se, da bi monumentalna, z velikim znanjem in skrbnostjo pripravljena osrednja jugoslovanska spominska publikacija ob 100-letnici pariške komune zaslužila gotovo več kot pa samo drobno nezahtevno poročilo o njenem izidu. Čeprav se je ideja zanjo rodila že ob praznovanju 80-letnice pariške komune, tudi ob taki zakasnitvi delo ni zgubilo svojega pomena.

Kot uvod v prvo knjigo sta napisala glavna urednika te edicije Pero Damjanović in Ašer Deleon kratko sintetično študijo o dogodkih v Parizu leta 1871 in njihovem pomenu za nadaljnji zgodovinski razvoj. Nato sledijo v prvem poglavju članki Marxa, Engelsa in Lenina o komuni. Vsi ti in nadaljnji izvorni dokumenti so opremljeni z opombami in to daje tem izbranim tekstom še posebno vrednost. V drugem poglavju so objavljeni izbrani odloki in dokumenti pariške komune, ponatisnjeni iz uradnega lista francoske republike, ki je v času komune postal organ centralnega komiteja Narodne garde. V tretjem poglavju so zbrana pisma in članki udeležencev in sodobnikov komune. Zadnje poglavje z naslovom Od Komune do Oktobra pa vsebuje med drugim tudi članke Bakunina, Julesa Guedesa, Louisa Dubreuilhea, Roze Luxemburg, Karla Kautskega in Leva Trockega o pariški komuni.

Druga knjiga je razdeljena v dva dela. V prvem so razprave, ki analizirajo odmeve pariške komune v jugoslovanskih pokrajinah, dodani pa so jim ponatisnjeni članki iz takratnih časnikov. Dragoslav Janković v kratkem orisu podaja pregled družbenopolitičnih razmer v Srbiji v času pariške komune in ugotavlja, da odmevi komune v Srbiji niso mogli imeti tolikšnega obsega in ne takšnega značaja kot v zahodnoevropskih razvitejših državah zaradi objektivnih razmer v Srbiji. Vpliv komune se je v Srbiji čutil predvsem med maloštevilnimi delavci in napredno šolsko in študentsko mladino, pa tudi med delom male in liberalne buržoazije. Nikola Petrović v razpravi Odmevi pariške komune v srbski javnosti Vojvodine in Ujedinjeni omladini srpski analizira list Svetozarja Miletića, ki je kot napreden, demokratičen, republikansko usmerjen časnik izražal simpatije za komuno, ker se je bal zmage reakcionarnih sil v Franciji, ni pa se strinjal z njenimi cilji — toliko se tudi razlikuje od Markovićevega lista Radenik, ki je podpiral tudi njene cilje — ter na kratko oriše poskus Ujedinjene omladine srpske, da bi v letih 1871—72 organizirala vstajo na Balkanu. Pero Damjanović objavlja obširno študijo o Svetozarju Markoviću, v kateri primerja njegove ideje z idejami zahodnoevropskega socializma v času pariške komune. Dodan je še članek Dragoslava Jankovića o prvih delavskih demonstracijah v Kragujevcu leta 1876. V dokumentarnem delu so pona-

tisnili članke iz Pančevca, Radenika in Javnosti ter članke Svetozarja Markovića, Svetozarja Miletića in drugih. Miroslava Despot je orisala začetke delavskega gibanja in politične razmere na Hrvaškem v času komune, kjer so se kljub neugodnim političnim razmeram razvijale industrija, trgovina in promet, organizirali so se prvi delavci, predvsem tiskarji, in so v začetku 70 let intenzivneje začele na Hrvaško prodirati socialistične ideje. Hrvatski časniki so dogodke v Parizu 1871 sicer spremljali, vendar njihovi članki niso izražali simpatij za komuno. Do enakih ugotovitev je prišel tudi Stjepo Obad v svojem prispevku o odmevih pariške komune v strankarskem življenju Dalmacije. V ilustracijo so tudi tu ponatisnjeni članki iz takratnih časnikov. Vasilij Melik je prispeval sestavek Slovenci in pariška komunija, kjer vsestransko osvetljuje odmeve komune v slovenskem političnem prostoru. Posebej naj opozorim na Melikovo analizo Zarnikove študije Bivša pariška komuna in na njegovo ugotovitev, da to ni Zarnikov tekst, temveč le njegov prevod in priredba nekaterih poglavij iz knjige Alberta Schäffleja Kapitalizem in socializem. Ta Zarnikov tekst je tudi v celoti objavljen, poleg člankov, ponatisnjenih iz Slovenskega naroda, Novic in Soče. Ferdo Gestrin objavlja članek Vpliv pariške komune na politični razvoj v Sloveniji, ki je izšel v reviji Socialistična misel leta 1953, v katerem pa je avtor popravil nekatere formulacije in na podlagi novih raziskav Dušana Kermavnerja tudi oceno delovanja Franceta Železnikarja. Na kratko je odmeve pariške komune v Črni gori analiziral Jagoš Jovanović, ponatisnjenih pa je nekaj člankov iz lista Crnogorac. Nedim Filipović je objavil dopis turškega zunanjega ministrstva bosanski vilajetski upravi, v katerem jo obvešča, da so komunardi zavzeli Pariz. Dančo Zografski je na kratko orisal pisanje prvih makedonskih socialističnih listov o Komuni.

V drugem delu s skupnim naslovom Principi pariške komune in samoupravljanje v socialistični Jugoslaviji so naprej objavljeni teoretični članki o samoupravljanju Miljaka Todorovića, Josipa Broza — Tita, Borisa Kidriča in Edvarda Kardelja. Sledijo glavni referati in dokumenti z drugega kongresa samoupravljalcev v Sarajevu. V ilustracijo so ponatisnjeni statuti nekaterih jugoslovanskih mest in občin.

Pero Damjanović je sestavil kroniko dogodkov v komuni, objavljeni so dnevni redi sej komune. Sledijo nato še bibliografija tujih in domačih del o pariški komuni, biografije in tabelarni pregled članov komune.

Jasna Fischer

Dictionnaire biographique du Mouvement ouvrier international I., Autriche. Les Éditions Ouvrières, Paris 1971, 361 strani.

Biografski leksikon, katerega prvi zvezek predstavljajo biografije ideologov, sindikalnih voditeljev in funkcionarjev, publicistov in politikov iz delavskega gibanja v mejah današnje republike Avstrije, bo po vsem sodeč obsežno delo, ki ga še lep čas ne bo moč izpeljati do konca. Poleg sila obsežnega gradiva nam to obsežnost potrjuje tudi spiritus agens vsega tega dela Jean Maitron, ki hkrati vodi tudi izdajanje podobnega Dictionnaire biographique du Mouvement ouvrier français. Od slednjega je samo za obdobje od velike francoske revolucije do pariške komune izšlo že devet zvezkov. Samo upati in želeti je, da bi obedve grandiozni deli avtorji izpeljali do konca in da zlasti